

זודתנו רות צרפתי

יום ראשון 24 במאי 2009 02:53 מאת: תמר רותם

היא איירה את "דודי שמחה" ועוד ספרי ילדים רבים - וגם היתה האשה היחידה בקבוצת "אופקים חדשים". עתה מוצגת במוזיאון ישראל תערוכה מאיוריה של רות צרפתי

שתפו זכוכי בפרסים

מתכונים מנצחים לארוחת מושלמת? כל התשובות בניזלטר של עכבר העיר

ביתה של האמנית רות צרפתי בתל אביב הוא ההתגלמות של בית האמן. זהו עולם מלא, מפעים בעושר היצירה האצור בו ומזמין לתור בעולמה הפנימי של בעלת הבית. המבט נמשך ללא שיהוי לפסלים בסגנונות שונים הניצבים ושרועים על הארץ, רובם של צרפתי ומקצתם של הפסל משה שטרנשוס, שהיה המורה שלה ובעלה, ומשם לציוריה שעל הקירות ובצדם ציורי נוף של הציירים אביגדור סטימצקי ויחזקאל שטריימן, שצרפתי וטרנשוס חברו אליהם בשנות ה-50 לקבוצת "אופקים חדשים". בין לבין תלויות גם עבודות גדולות ומרשימות של חגית שטרנשוס, בתה של צרפתי, ציירת נהדרת בזכות עצמה.

[התערוכה "דודי שמחה - עד 120!" - לפרטים נוספים](#)

ברוחים הצרים שבין התמונות קורצות אבנים מוארכות שעליהן דיוקנאות עצמיים מעלים חיוך. על האבנים הפחוסות יותר בחרה לאייר את בעלה ורבים מידידה. איש איש ואבן עשויה במידתו. ומולן, בתוך ויטרינות, מפתים את האורח לסור לרגע עשרות פסלונים ובובות המונחים בערבוביה שובת לב.

שעות אפשר להעביר בבית השקט הזה השוכן בסמטה בצפון תל אביב. "אנשים לפעמים דופקים בדלת ושואלים אם אפשר להיכנס", מספרת צרפתי, וקצה חיוך נרשם בפניה הכחוש, העייפות, "חושבים שזה מוזיאון". הערה מחויכת כמו זו לא תחזור עוד בשיחה. בשנות ה-80 לחייה, צרפתי, ששמחת החיים היא סימן ההיכר שלה ושל אמנותה, אינה עוד במלוא כוחה. נראה שהיא מצרה על כך שהדחף היצירתי שלה אינו מה שהיה.

סקיצות לאיורי "דודי שמחה". מראה ישראלי, שאויר בדמות בעלה של צרפתי ודומה גם לאביה

ובכל זאת אין היא נלאית מלהפנות את תשומת הלב לפריטים האהובים עליה, כמו בובת תינוק בגודל טבעי שהכינה, שידיה ורגליה קופצניות ומתעגלות למגע יד. והנה היא מלטפת מבלי משים את פסל הברונזה המבהיק של תום, נכדה התינוק, כיום כבר תלמיד תיכון. לא קשה גם לראות עד כמה נפשה קשורה לפסל הגבס ארוך הצוואר שעל השידה: דיוקנה של הרקדנית והכוריאוגרפית רנה שינפליד, חברתה. פסל אחר יצרה על פי פניה של חברה אחרת, הסופרת אידה צורית מגד; "הלחיים שלו. תסתכלי על הלחיים האלה", היא אומרת.

פסלים וציורים גודשים גם את החדרים שנמשכים מהסלון. עבודות עומדות על ארונות בסטודיו הגדול בבית ועל המדפים בפינות העבודה של צרפתי ושרנשוס, העומדות על מכונן עם הצבעים וכלי העבודה כאילו עוד רגע מישהו ייגש אליהם ויטבול את המכחול או יכה במקוש.

מגע ידה של צרפתי ניכר גם באין-ספור פריטים פשוטים לכאורה, כמו כיסא כחול בחדר העבודה שאת מושב הקש שלו שהתרכס החליפה בדיקט שעליו ציור של מקלעת קש, או האהיל הפשוט מעל שולחן האוכל שזכה לקישוט גחמני בדמות שתי בובות מכונפות התלויות בין בובות חרקים גדולות ופרחי פלסטיק. וכל הגודש הקסום הזה אינו טורד את העין כלל. הרמוניה חנינית שורה בכל ואין כמותה לאפיין את המבע היצירתי השופע של צרפתי, אמנית רב-גונית שלעיתים מגדירים אותה בטעות כמאיירת.

ציירת מגיל שלוש

אם כבר, צרפתי ראויה לתואר מלכת מאיירי ספרי הילדים, כפי שעולה מעשרות הספרים שאיירה, וכפי שניתן לראות בתערוכת האיור ה"מיני-רטרוספקטיבית" שלה, בהגדרתה של האוצרת נורית שילה, שמוצגת בימים אלה באגף הנוער של מוזיאון ישראל. תערוכה זו היא אפס קצהו של אוסף האיורים הגדול שתרמה צרפתי, שזכתה שלוש פעמים בפרס האיור של המוזיאון, לאגף הנוער.

"**דודי שמחה - עד 120!**" היא תערוכה קטנה ומרגשת ולו מפני שפרצופו הנלבב של הדוד שמחה, הניבט מעשרות האיורים של צרפתי שעיטרו את ספריו של ע' הלל, הוא דרישת שלום מהילדות. למן הכרס העגלגלה הנתונה בגופייה לבנה שממנה מציצים תלתלי חזה, ועד הצדעיים המסולסלים כמסגרת לפנים שעולה מהם הבעה של טיפשות מהולה בטוב לב - צרפתי ציירה את הדוד שמחה כדמות ישראלית.

צרפתי איירה ארבעה ספרים בסדרה זו, הראשון שבהם, "דודי שמחה שר", יצא לאור ב-1960. היא יצרה עשרות סקיצות של הדוד, אחת יותר יפה מהאחרת, מקצתן מוצגות בתערוכה. צרפתי מסבירה שהיא נהגה לצייר כהרף עין, כמו "דיבוק", כלשונה. וכשנכנס בה הדיבוק הזה, לא הפסיקה ליצור עוד ועוד.

ספרים בולטים אחרים שאיירה הם "יותם וההיפופוטם" של יעקב שביט, "שמשיות ברחוב הנביאים" של יהואש ביבר, "הקיץ של אביה" של גילה אלמגור, "סיפור שמתחיל בלוויה של נחש" מאת רונית מטלון ו"מה נשקף בחלונך" מאת לאה גולדברג. באחרונה יצא לאור ספר חדש יפהפה, שאותו גם כתבה, "מסע קרפצון לעיר הגדולה" (ספרית פועלים).

צרפתי היא אמנית ששלחה ידה בכל תחום אמנותי; מלבד הציור, הפיסול והאיור היא עיצבה בדים ובגדים למשכית וגוטקס, יצרה תפאורה ותלבושות לתיאטרון, תכשיטים ובובות. כמו כן יצרה סרטי אנימציה, איגרות ברכה, כרזות וגם עיצבה את עטיפת התקליט הראשון של הצמד פורטיס-סחרוף, ידידיה של בתה חגית. במשך השנים הציגה יותר מ-20 תערוכות יחיד והשתתפה עוד בתערוכות רבות. בין השאר הציגה ב-1960 בביתן הישראלי בתערוכת אקספו במונטריאול וב-1970 בביאנלה בוונציה.

מרכז לבוהמה התל-אביבית

בין שהשמחה פורצת מצוירה בצבעי פסטל של אדום וצהוב או כחול וורוד כב"דודי שמחה", ובין שהם נוסטלגיים ומהורהרים באקוורל של כחול וירקרק, כב"מסע קרפצון לעיר הגדולה" - דומה שהחיוניות היא זאת שמושכת את העין באיוריה. צרפתי היא אמנית טוטלית, אומרת שילה. האמנות שלה השתלבה בחייה ללא הפרד, ולכן היא ציירה ופיסלה ללא הפסק את משפחתה וחבריה. "זו היתה משפחה שציירה זה את זה", אומרת שילה. "את דודי שמחה איירה בדמות בעלה משה שטרנשוס, עם השיער הבן-גורוני, והוא דומה גם לאביה יהודה צרפתי."

אביה, שעבד בחברת החשמל והיה צייר חובב, בעל נפש של אמן כדבריה, היה דמות דומיננטית בחייה. צרפתי מספרת שכבר בגיל שנתיים ציירה, ובגיל שלוש ענתה לכל השאלים מה תעשה כשתהיה גדולה, שתהיה ציירת, וכולם צחקו.

היא ילידת 1928. בילדותה המוקדמת גדלה במושבה פתח תקוה ולאחר מכן עברה המשפחה לגור במושב סמוך ששמו היה "בהדרגה". על החיים שם כתבה ואיירה את הספר האוטוביוגרפי "פרק אחד מחייו של אבא והוא הגן" (מסדה). "אבי הושיב אותי לצייר טבע דומם כשהייתי קטנה ולימד אותי איך

מצירים", מספרת צרפתי. "חסר לי הציור החופשי של הילדות. לכן את חגית מעולם לא לימדתי לצייר". ואמנם, היא מוסיפה, ילדותה של הבת החזירה לה את הציור החופשי. "למדתי מבתי", היא אומרת.

בעת לימודיה בבית הספר התיכון הקדישה יום שלם פעם בשבוע לציור בסטודיו של צבי אבני. "אהבתי לצייר עם המבוגרים. כולם עבדו שם", היא אומרת. בתחילת שנות ה-50 הפליגה באונייה לאירופה עם אבני ו-20 אמנים, בהם ציונה תגר וסטימצקי. "אירופה היתה פצועה כולה, אחרי המלחמה, אבל אבני רוצה לראות כנסיות", היא מספרת. מהטיול נשאר לה למזכרת דיוקן שלה שצייר נחום גוטמן על הספינה ללא ידיעתה.

פיסול החלה ללמוד עוד ב-1945, כשסיימה תיכון, אצל שטרנשווס, שייסד את הסטודיו עם אבני. הוא היה מבוגר ממנה ביותר מ-20 שנה. הם התאהבו והיא נישאה לו כשהיתה כבת 20. מעולם לא עמדו זה בדרך של זה כמו זוגות אמנים רבים. "לאבי לא היה אגו", אומרת שטרנשווס. צרפתי היתה אשה חזקה שמעמדו של בעלה כאמן בוגר ומפורסם ממנה לא החליש אותה. היא הצליחה לפלס לה דרך כאמנית בזכות עצמה. כשהצטרפה בשנות ה-50 לקבוצת "אופקים חדשים", היתה לאשה היחידה שפעלה בה. חברי הקבוצה החשובה הזאת, שפעלה מ-48' עד 63', דגלו ברעיונות מודרניסטיים ומרדו בדור הקודם להם. אף שהציגה בכל תערוכה של הקבוצה חוץ מאחת, הרי במשך השנים, וגם עתה בשיחה עמה, נוטה צרפתי לגמד את פעילותה בה. לדבריה, צורפה בעקבות בעלה. "הייתי ילדה אחרי צבא", היא אומרת. "לא הבנתי למה הם קטנוניים ורבים כל הזמן. כעבור זמן יצאתי. זה לא דיבר אלי."

חגית שטרנשווס מספרת, שכשהיא נולדה אחד מאנשי החבורה שלח מכתב להוריה ובו כתב שעליהם לחנכה לאור עקרונות "אופקים חדשים". המכתב שמור עמה עד היום.

ובכל זאת, היתה אשה יחידה בקבוצה המשפיעה מעידה שצרפתי הצליחה לשמר את זהותה כאמנית בשנים שמעט מאוד נשים פעלו בשדה הזה. לידת בתה היחידה חגית, ב-58', השפיעה במידה מכרעת על האמנות שלה. היא התחילה לצייר ולפסל את התינוקות ומאז היתה המשפחה לחלק בלתי נפרד מיצירתה. באחד הראיונות אתה אמרה צרפתי שבמכוון לא הפסיקה ליצור אחרי הלידה של חגית. "ידעתי שזו נקודת השבירה של אמניות רבות", אמרה. באותן שנים גם החלה לאייר. ספרו של חיים הזז, "חתן הדמים", היה הספר הראשון שאיירה, ובו תיארה יחסים בין אם לבן.

חגית שטרנשווס מתארת את ילדותה בצל ההורים האמנים כילדות מרתקת, אך מורכבת בלשון עדינה, כדבריה. "הבית לא התילד בעבורי", היא אומרת. "זה היה בית של מבוגרים ואני הצטרפתי אליו. אף פעם לא היה אצלנו אוכל רגיל של ילדים. כמהתי לאמא שמכינה קציצות ומרק צח. הזמנים לא היו זמנים. אמא היתה הרבה בבית, היא ציירה כל הזמן, אבל גם שוטטה שעות בחוץ, בשווקים והיתה יושבת בבתי קפה."

הסופרת והמאירת אלונה פרנקל, חברתה של צרפתי, מספרת שהבית היה פתוח, מקום של חגיגות וארוחות. צרפתי היתה אבן שואבת לחוגי הבוהמה התל-אביביים. כששטרנשווס (שהלך לעולמו ב-92') היה מסתגר בסטודיו היא היתה מארחת נחילי חברים. ביניהם, אהרן מסקין, מגדולי שחקני הבימה; פסלי בנו, יובל מסקין, כילד תפוח-לחיים ניצבים עדיין על השידות. צרפתי, אדומת שיער, עטויה בבגדי משכית שעיצבה ובתכשיטיה הגדולים, היתה מצוירת את הנוכחים. סביר להניח שעל הפטיפון הונח תקליט של מנוס חדג'דיקיס או של זמר יווני אחר. יוון היא מאהבותיה הגדולות.

"פעם", מספרת בתה, "אמא הגיעה עם דלעת ענקית מהשוק וזו הסתובבה בבית במשך שבועות עד שהיא החליטה לבשל אותה. היא רוקנה את תכולתה ומילאה אותה בבשר ופירות והגישה לשולחן. לא היו אז דברים כאלה. היא היתה יצירתית בכל דבר שנגעה בו."

ואף על פי כן, ולמרות עושר יצירתה ועשרות התערוכות שהשתתפה בהן, צרפתי לא זכתה למקום של כבוד באמנות הישראלית. לא כראוי לה. באחד הראיונות אמרה שהיא "נפלה בין הכיסאות" והצרה על כך.

האם היא ציירת או מאירת? צרפתי מנופפת בידיה בתנועת ביטול. הגדרות מעולם לא עינינו אותה, היא אומרת. "אני אמנית". בעודה מסיעה מבלי משים על שולחן הסלון פסל צעצוע עשוי ברונזה של עגלה קטנה ומכמירת לב ובה תינוק, עונה צרפתי בקוצר רוח קל על השאלה לאיזה מסוגי האמנות שבהם שלחה ידה היא נמשכת יותר. "עשיתי הכל", היא אומרת. "הדברים יצאו ממני בטבעיות. ללא כל מאמץ. אף פעם לא התגאיתי באמנות שלי. לא חשבתי שאני מי יודע מה". לאחר זמן היא מוסיפה בשקט: "עכשיו אני מקנאת בעצמי. במה שיכולתי לעשות פעם."